

СТАНОВИЩЕ

за дисертация на тема „Метафизика и психология на духовните възрасти“ от доц. д-р Владимир Димитров Теохаров за придобиване на научната степен „доктор на философските науки“

от проф. д-р Христо П. Тодоров, департамент „Философия и социология“ в Нов български университет

Дисертацията „Метафизика и психология на духовните възрасти“ на доц. д-р Владимир Теохаров е монографично изследване с обем 264 страници. Тя е публикувана през 2018 г. под заглавие „Метафизика и психология на духовните възрасти. Опит за съ-звучие с Трета симфония на Густав Малер“ в Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. Библиографията се съдържа в автореферата. Тя включва 82 заглавия на публикации на български, руски и немски.

В своята дисертация Владимир Теохаров предлага сложно композиран опит за обхващане на целия исторически път, изминат от европейска култура, в единна категориална рамка, построена въз основа на идеята за възраст. Разбира се, както личи от самото заглавие, става дума не за емпирични, а за „духовни възрасти“. Културата преминава фази на развитие, които образуват крупни формации. Същината на тези формации може да се схване от философията чрез комплекси от понятия, развити в теориите на значими мислители. Тази същина обаче може да се изрази от големи произведения на изкуството. Такова произведение според Владимир Теохаров е Трета симфония на Густав Малер, изпълнена за първи път през 1902 г. Търсейки съзвучие с това музикално произведение, авторът композира своя труд по аналогия с неговата структура. Изглежда идеята е паралелно на четенето на книгата в главата на читателя да звучи произведението на Малер. То обаче трябва да бъде не фон на четенето, а по-скоро ключ към разбирането на текста.

Дисертацията се състои от три части, озаглавени съответно „Детството“, „Зрелостта“, „Мъдростта“. В първата част се разисква раждането на европейската култура чрез срещата между гръцкия свят и юдейството. Смеслов акцент на тази част е заключителното размишление за гръцката идея за образованието. В центъра на втората част е разгръщането на християнската метафизика и нейните трансформации в Реформацията и Просвещението. По аналогия с първата част и тази част завършва с раздел за идеята за образование в немския идеализъм. Третата част стои под знака на

сложния и многолик процес на срещата между метафизика и психология. Тук главната роля се пада на Ницше.

Ходът на мислите в книгата не е лесен за възпроизвеждане, защото не е линеен, а съчетава в себе си множество сложно преплетени сюжетни линии. Все пак обаче има една основна теза на изследването, която като червена нишка минава през отделните му части, и тя е, че „действителността на човека е езикова действителност“ (стр. 28–29 на Автореферата). Тази теза е призвана да интегрира цяла поредица от много детайлни и проникновени анализи на отделни мотиви в мисленето на много философски и нефилософски автори като Апостол Павел, Лутер, Лайбниц, Кант, Шелинг, Хегел, Ницше, Киркегор, Томас Бернхард и др.

Поради ограниченото място аз няма да разглеждам съставните части на труда поотделно. Искане ми се обаче все пак да посоча две наистина достойни за похвала постижения. Първото е оригиналният прочит на Кантовата теоретична философия. В центъра на своята интерпретация той поставя онази кратка, но много важна част от Първата критика за „схематизма на чистите разсъдъчни понятия“. Няма съмнение, че Владимир Теохаров е отличен познавач и интерпретатор на Кант. След Хайдегер не е нещо ново, че главата за „схематизма“ играе ключова роля в Кантовата теория на познанието. Постижението на Теохаров се състои в това, че той успява да извлече от тази глава началата на Кантовата философия на езика. Нека добавя само, че един от устойчивите стереотипи в кантознанието е, че Кант нямал съзнание за проблема за езика и затова го бил „прескочил“. Владимир Теохаров демонстрира убедително, че това е просто неоснователно предубеждение.

Особено задоволство като читател предизвика у мен интерпретацията на Владимир Теохаров на философията на Вилхелм фон Хумболт. Разбира се, едва ли би било справедливо да се твърди, че творчеството на Хумболт е недооценено. Само че обикновено в лицето на Хумболт сме склонни да виждаме най-напред един от основателите на съвременната наука за езика и после големия реформатор на университетската институция. Вероятно понеже Хумболт принадлежи към поколението на философи като Шелинг и Хегел, неговата философия остава като нещо по-маловажно по сравнение с другите му произведения. На този фон Теохаров излиза със смелата, но солидно обоснована теза, че философията на Хумболт едва ли не увенчава цялото интелектуално движение на немския класически идеализъм. Главното в неговата аргументация е изтъкването на преден план на идеята, че езикът не само е еднакво изначален с мисленето – това Хумболт каза на не едно място – но и че езикът е

конститутивен както за индивидуалното, така и за колективното съществуване на човека. Без език няма човешка индивидуаност, без език обаче няма и споделен колективен възглед за света. Такъв е смисълът на прочутото Хумболтово изказване, според което „във всеки език е заложен специфичен възглед за света“. Разбирам посланието на Теохаров като интерпретатор така: само ако сме способни да видим в Хумболтовата теория за езика философска антропология, ще сме способни да оценим по достойнство нейната стойност за философията.

В дисертацията на Владимир Теохаров очевидно е вложена неимоверно много изследователска работа върху огромен обем материал. На това място ми се иска да подчертая, че неговият труд отговаря напълно на съвременно състояние на философското знание. Теохаров се отнася много уверено, зряло и критично към най-добрите образци в по-тесни области на изследване. Като пример в това отношение мога да посоча начинът, по който рецепира станалите вече стандартни изследвания върху Ницше на Хенинг Отман и Фолкер Герхарт.

На фона на отличното философско качество на труда „заключителният акорд“ за „българската домовост“ звучи някак фалшиво. Първо не виждам особена връзка между него и останалия текст и второ не мога да видя каква е неговата роля в цялото на труда. Просто може и без него. Но все пак това не е основание за промяна на общата цялостно много положителна оценка на дисертацията.

Авторефератът отразява точно съдържанието на труда и отговаря на всички изисквания.

След публикуването на дисертацията преди две години Владимир Теохаров има още четири други публикации, тясно свързани с нейната тема.

Нямам съвместни публикации с кандидата и не съм в конфликт на интереси.

Заключение: Дисертационният труд на доц. д-р Владимир Димитров Теохаров „Метафизика и психология на духовните възрасти“ е оригинално философско изследване с висока теоретична стойност и значим познавателен принос. Авторът напълно заслужава да му бъде присъдена научната степен „доктор на философските науки“ и като член на Научното жури аз без колебание ще гласувам ЗА това.

Подпис:

София, 29 април 2020 г.

